

הלכות פסח סימן תלח תלט

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ז]

אָל קַיִשׁ בּוֹ דַּעַת, נֶאֱמָן לִזְמַר שְׁאָכְלוּ בְּלוֹ².

2) ובטעם הדבר כתב המג"א (ס"ק ג), שכמו שהוא נאמן על הבדיקה, כמבואר בשו"ע לעיל (סי' תלו ס"ד), כך הוא נאמן לומר שאכלו כולו. ולפי זה היינו דוקא בקטן שהגיע לחיטוך, וכמו שכתב המשנ"ב שם (ס"ק יט) לענין נאמנות הקטן על הבדיקה.

[שעה"צ ס"ק י]

וְהַשִּׁיג עַל הַשִּׁי"ו שֶׁכָּתַב בְּהַפְסָדוֹ³.

3) שם (ט"ז ס"ק ג) כתב, לגבי מה שכתב הרמ"א (כאן) שדיני עכבר שנכנס ויצא אינם מצויים [היינו האופנים שהסתפקה הגמרא (פסחים י, ב) האם לתלות שהעכבר שנכנס עם ככר בפיו הוא העכבר שיצא עם ככר בפיו, או שהוא עכבר אחר], ושלכן השמיטם השו"ע, ש"מ נצרכים דינים אלו לענין נכרי שנכנס ויצא, שבאופן זה מצויים הם.

[משנ"ב ס"ק יב]

מִשְׁמַע, אָל בְּפָחוֹת מִפְּנֵי אֵין צָרִיךְ סֵלֶם לְהוֹרִידוֹ וְסָגִי בְּבִטּוֹל⁴.

4) ובטעם הדבר כתב הפמ"ג (משב"ז ס"ק ד), שכיון שעל אכילת חמץ פחות מכוית אינו ענוש כרת, לא חייבו אותו חז"ל להורידו על ידי טולם מחמת החשש שיבוא לאוכלו. אלא שהעיר מדברי המג"א לקמן (סי' תמב ס"ק א) שהובאו במשנ"ב שם (ס"ק ב) ובשעה"צ (ס"ק ג), שהמץ נוקשה אסור באכילה רק מדרבנן, ואף על פי כן אסור חז"ל להשהותו מוחשש שמא יבא לאוכלו.

[משנ"ב ס"ק טו]

דְּחֻשְׁבִּינָן לֹא בְּחֻמְצָא שֶׁנֶּפֶל עָלָיו מִפֶּלֶת⁵.

5) אמנם לגבי חיוב 'ביטול' מצינו חילוק בין חמץ שנפל לבור לבין חמץ שנפלה עליו מפולת, שלגבי חמץ שנפלה עליו מפולת כתב לעיל (סי' תלג ס"ק לח) שנחלקו בדבר האם הביטול הוא חיוב מן התורה, ובשעה"צ שם (ס"ק מד) התבאר שהעיקר כהדעה שאין הביטול מן התורה, ולגבי חמץ שנפל לבור, כתב הפמ"ג (כאן א"א ס"ק ד) שלכל הדעות חיוב הביטול הוא מן התורה, וביאר, שאכן חמץ המונח בבור אינו כמבוער ממש, ואינו כמו חמץ שנפלה עליו מפולת.

ולענין עריבות שלשים בהן חמץ, ואי אפשר לנקר את החמץ שבחוריהן כראוי, כתב השר"ע לקמן (סי' תמב ס"יא) שיתן אותן לנכרי במתנה קודם הפסח, או שיטוח אותן בטיט. ומה שלא החשיבו חז"ל חמץ זה כחמץ שנפל לבור, שאין צריך לבערו, ביאר בשו"ת שערי זבולק (ח"ז ארי"ה סי' טו אות ג) שיתכן שישכח וישתמש בעריבות בימות הפסח, ובשעת לישת הבצק עלול להדבק בו מהחמץ שבחורים, ואם כן אינו דומה לחמץ בבור אלא לחמץ שבשמי קורה, שכיון שיש חשש שיפול ויבוא לאוכלו, הצריכהו לטרוח ולבערו.

סימן תלט

דִּין מִי שֶׁבִּדֵּק וְלֹא מִצָּא מִסֵּפֶר כְּפָרוֹת שֶׁהֵיחָ

[משנ"ב ס"ק א]

דְּאִי נִטְלוּ הַעֲכָבִר שְׁלֹא בְּפִגְנוֹ הָיָי דִּינָא קְאָלוּ פֶּרֶשׁ שְׁלֹא בְּפִגְנוֹ, דְּאִמְרִינָן קַל דְּפִרְשִׁי, מְרַבָּא פִּרְשִׁי¹.

1) הווא שלא כמו שכתב המטה יהותנן (יירד סי' קי ס"ג), שאם לקח העכבר את הככר ממקום הקביעות, לעולם אין זה נחשב כפירש, אפילו היה זה שלא בפנינו, ודייק כן ממה שכתב השו"ע (להלן)

שהאופן של 'פירש' הוא כשפירש הככר ממקום הקביעות, ומשמע שאם לקחו העכבר ממקום הקביעות, אין זה נחשב כפירש כלל.

[משנ"ב ס"ק ב]

לְכָן הִתְקַמְרוּ בְּסִפְקוֹ יוֹתֵר מִשְׁאֵר סִפְקוֹת שֶׁל דְּבָרֵיהֶם².

2) אמנם, לגבי השוכר בית מחבירו בארבעה עשר ואינו יודע אם הבית ברוק, והמשכיר אינו בעיר ואי אפשר לשאלו, כתב השו"ע לעיל (סי' תלו ס"ב) שיבטל את החמץ ואינו צריך לבדוק, וביאר הבי"ה שם (ד"ה ומבטלו) שכיון שחיוב הבדיקה לאחר הביטול הוא רק מדרבנן, יש להקל בספיקו. ובטעם החילוק שכאן החמירו מספק, ביאר הגרש"ז איערברך (הליכות שלמה פסח פ"ה ארחות הלכה הע' 102) ששונה ספק במציאות מספק בדין, כמבואר בלחם משנה (פ"ב מהל' חמץ ומצה ה"ד), שהחמירו לגבי ספק במציאות [בגון במקרה של עכבר], כיון שעיקר תקנת הבדיקה היתה לגבי ספק במציאות, מה שאין כן בספק בדין [בגון במקרה של שוכר ומשכיר, שלא הוכרע הדין בגמרא פסחים ד, א].

[משנ"ב ס"ק ג]

דְּהִינֵי סִפְקֵי-סִפְקָא: שְׁמָא נָטַל מִצָּה, וְאִם תִּקְמִי לִזְמַר חֻמָּץ, שְׁמָא אֶלְלוּ³.

3) כן כתב הטור (כאן). וזרעק"א (על המג"א ס"ק ג) והמקור חיים (ביאורים ס"ק ב) כתבו טעם אחר, שהספק שמא אכל העכבר את הככר, ספק הרגיל הוא ונחשב כקרוי לדאי, ולכן ראוי הוא להוציא מידי ספק איסור [כמבואר בתוס' פסחים ט, א ד"ה ואם].

ובטעם הדבר שהוצרך הטור לטעם של ספק ספיקא, אף על פי שכתבו התוס' (פסחים שם) שהספק שמא אכל העכבר את הככר נחשב כקרוי לדאי, ביאר בשו"ת זכר יצחק (ח"ב סי' טז) שספק אכילה מוציא מידי ספק איסור רק כשהספק הוא אם היה הדבר כלל [בגון בספק 'נפל' במדור הנכרי, כמבואר בגמ' שם], מה שאין כן כאן, שהדבר המסופק היה בדאי, אלא שספק אם הוא חמץ או מצה, אין ספק אכילה מוציא מידי ספק איסור, ועל כן הוצרך הטור לטעם של ספק ספיקא.

ואף על פי שכתב הרמ"א (יירד סי' קי ס"ט) ששני ספיקות נדונים כספק ספיקא רק כשנולדו שניהם בבת אחת [ובטעם הדבר כתב המחצה"ש (כאן)], שבשני ספיקות הנולדים בזה אחר זה יש לדון את הספק הראשון לחומרא, ונחשב כדאי, וכשנולד לאחר מכן הספק השני, אין הוא אלא ספק אחר, שאף דינו לחומרא, וכאן הרי נולדו שני הספיקות בזה אחר זה - שכשנולד העכבר את הככר נולד הספק הראשון, האם הככר חמץ או מצה, וכשנכנס העכבר לבית נולד הספק השני, האם אכל העכבר את הככר - ביאר המג"א (כאן ס"ק ג), שכיון שעד השעה השישית לא נאסר החמץ, לא נולדו הספיקות עד אותה שעה, ואם כן נולדו שני הספיקות בבת אחת. והוסיף, שלפי זה אם נטל העכבר את הככר לאחר תחילת השעה השישית, אין זה ספק ספיקא, והירידו חייב לבדוק מספק [שלא כסתימת המשנ"ב].

ובאופן נוסף ביאר המג"א (שם), שכיון שבשעה שאנו רואים את הככר בפי העכבר עדיין לא שייך חיוב בדיקה, אם כן לא נולדו ספיקות אלו [לענין חיוב הבדיקה] אלא כשנתעלם הככר מן העין, נמצא ששני הספיקות נולדו בבת אחת, שמא ככר זה מצה הוא, ואף אם הוא חמץ, שמא אכלו.

ואף על פי שלענין הלוקח חתיכת בשר במקום שרוב החנויות מוכרות בשר שחוטא ומיעטן בשר גבילה, ואינו יודע מאיזו מזון המשך במילואים עמוד 5

מילואים הלכות פסח סימן תלו המשך מעמוד קודם

[ביה"ל ד"ה עול]

ומכל מקום אם אינו קציר, על השוכר לבדוק⁸.

8) וגם אם אין השוכר נכנס לבית עד לאחר הפסח, צידד השרע הרב (קרא ס"ק א) שחייב הוא לבדוק, מאחר שאין המשכיר מקים את חיובו.

וכן באופן שהבדיקה מוטלת על השוכר, אלא שיועד המשכיר שהשוכר לא יקיים את חובתו, מבואר במקור חיים (ביאורים ס"ק ב) שחייב המשכיר לבדוק. ותמוה הגרש"ז איערבך (הליכות שלמה פסח פ"ה סט"ז), שאם כן גם אם השכיר לו את הבית בתחילת השנה, יתחייב המשכיר לבדוק כשיודע שהשוכר לא יקיים את חיובו, ומעולם לא שמענו שהמשכיר את ביתו בימות השנה לאדם שאינו שומר מצוות, חייב לבדוק בו את החמץ.

ולגבי שוכר היצא מהדירה השכורה קודם י"ד בניסן, יודע שבעל הבית לא יבדוק את החמץ, כתב הגר"י קניבסקי (קריינא דאגרתא ח"ב אגרת צח), שאף על פי שפטור הוא מחובת הבדיקה [אפילו ביצא תוך שלושים יום, כמבואר בשו"ע לעיל (סי' תלו ט"ג) לענין יצא מבית נכרי], מימיתן שממיתת חסידות ראו לו לנקות את הבית היטב, כדי שלא יעבור בעל הבית על איסור 'בל יראה'. והוסיף, שגם כשיודע שיעבור המשכיר על איסור זה בבית שבו הוא דר, מימיתן ראו לעשות כן כדי למעט ממנו את העבירה.

[ביה"ל ד"ה שואלו]

משתמא צ"ח ק"ו.

9) אמנם, כיון שכתב במשני' (ס"ק ו-י) שכשהמשכיר יצא מהבית הפקיד את חמצו, וזכה בו השוכר, אם כן איך מעיל לשוכר ביטולו של המשכיר [ובפרט לדעות שהזכור במשני' לעיל (סי' תלו ט"ק ח) שביטול היינו הפקר, שלדבריהם לכאורה לא הוסיף המשכיר כלום בביטולו]. ויש לדון לבאר, ששונה חמץ שביטולו, שאין השוכר חפץ לקנותו.

[משנ"ב ס"ק ג]

ואפילו אם השוכר נקנס לדור בה בתוך הלילה⁴.

4) ובטעם הדבר כתב השו"ע הרב (ס"א), שכיון שחל חיוב הבדיקה על המשכיר, שוב אינו פוקע.

[משנ"ב ס"ק ד]

אחרונים, ועיי' בפמ"ג.

5) שם (א"א ס"ק ב) כתב, שיתכן שהשוכר חייב לבדוק דוקא באופן שהמפתח בידו והבית משתמר לדעתו, כיון שבאופן זה זכה השוכר בחמץ שהפקיד המשכיר כשיצא מהבית, אבל כשהבית פתוח אין השוכר חייב לבדוק, שהרי באופן זה לא זכה בחמץ, אלא חיוב הבדיקה באופן זה הוא על המשכיר, שכן הבית שלו וכן החמץ היה שלו. עוד כתב שם, שלפי הטעם של האחרונים, חייב השוכר לבדוק גם אם לשניהם יש מפתח, כיון שאין המשכיר מעביר מלחכנס לבית.

[משנ"ב ס"ק ו]

על השוכר לבדוק⁶ וכו', ומכל מקום המפקיד יבטל גם-כן ביה"ל⁷.

6) ומי שהשכיר את ביתו לנכר, כתב החי אדם (כלל קיט סי"ח) שחייב לבדוק גם אם מסר לו את המפתח כבר ביום י"ג. [אמנם, כשמוכר לנכרי את החמץ שאינו יודע שנמצא בבית, פטור המשכיר מלבדוק. ומטעם זה, המשכיר לנכר מקומות מסוימים בביתו ביום י"ג, משום שרצה להיפטר בכך מלבדוקם, כמבואר במשני' לעיל (סי' תלו ט"ק לב), ימכור גם את החמץ שאינו יודע הנמצא בהם, ראה חוט שני פסח עמ' רנז].

7) ואף על פי שהפקיד את החמץ, ביאר הפמ"ג (א"א ס"ק ג) על פי מה שכתבו השו"ע (ח"מ סי' רס ס"ד) והסמ"ע שם (סי' שיג ס"ק ה), שדבר הפקר הנמצא בבית שכור, זוכים בו הן המשכיר והן השוכר, ולפי זה שייך החמץ לשניהם, ושניהם יכולים לבטלו, ואף חייבים בכך.

הלכות פסח סימן תלח תלח המשך מעמוד י

ואף על פי שלגבי חתיכת ספק טריפה שהתערבה באחרות, כתב השו"ע שם (סי' ט) שאין אומרים בה ספק ספיקא להתייר. כיון שהספק הראשון הוא בגוף החתיכה, ולא מחמת התערבות, וכאן הרי הספק הראשון הוא ספק בגוף הדבר האסור, ואף על פי כן אמרו בו ספק ספיקא להקל, ביאר בן הש"ך (נקודות הכסף שם), שכיון שהספק השני הוא שמא אכלו העכבר ואין כאן איסור כלל, מותר הדבר משום ספק ספיקא, ואין זה דומה לחתיכה שנתערבה באחרות, שהספק אינו אלא מצד התערבות, ועדיין האיסור קיים בעינו.

לקח, ולאחר מכן נתערבה החתיכה באחרות, כתב הרמ"א (יו"ד שם ס"ד) שהחתיכה אסורה, ואינה מותרת משום ספק ספיקא, משום שהאיסור הראשון ספיקו אסור מן התורה, ביאר בן הש"ך (נקודות הכסף על הרמ"א שם), שכיון שהספק השני הוא שמא אכלו העכבר ואין כאן איסור כלל, מותר הדבר משום ספק ספיקא, ואין זה דומה לחתיכה שנתערבה באחרות, שהספק אינו אלא מצד התערבות, ועדיין האיסור קיים בעינו.

הלכות פסח סימן תמ המשך מעמוד 22

שטורגו בדבך וכדו', ומודיע לבני הבית שמקום זה נמכר לנכר, ואין צורך שיהיו מחיצות הארון גבוהות עשרה טפחים [אן לעשות מחיצות אחרות גבוהות עשרה סביב הארון]. והוסיף, שודאי שאין להשאיר את החמץ הנמכר במקומו הרגיל יחד עם דברים המותרים לשימוש בפסח, אף אם מניחו בארון שגבוה מעל עשרה טפחים, ומשום שאין זה נחשב כלל שיש מחיצה בפני החמץ, שהרי הוא ממשיך להשתמש בארון זה.

ואם החמץ נמצא בחדר שאינו משתמש בו, כתב במשני' לעיל (סי' תלח ט"ק ג) בדעת הסוברים שמי שירש חמץ בפסח ולא נתכין לזכות בו אינו חייב לבערו מחמת דין ביעור חמץ, שבמקרה שהחמץ נמצא בחדר שאינו

מועיל לעשות מחיצה בפניו או שצריך להוציאו לגמרי מביתו. שיש סוברים [וכן דעת החזקוני (א"ח סי' קכד הערות לדף ב)] שדינו כדיון חמץ של נכרי המופקד ביד ישראל ללא קבלת אחריות שמספיק לעשות מחיצה בפניו, ויש סוברים שלא מועילה בזה עשיית מחיצה אלא חייב להוציאו לגמרי מביתו, הן משום שכשהחמץ בביתו של הישראל הרי זה נראה כאילו החמץ שייך לו שהרי הנכרי אינו נוגע בו, והן משום שהישראל היה רגיל בחמץ זה ולכן יש יותר חשש שיבא לאוכלו.

וכשמוכרים את החמץ לנכר, ומוכרים או משכירים גם את מקומו, כנהוג, דעת הגרש"ז איערבך (הליכות שלמה פסח פ"ז דבר הלכה אות יב) שדי בכך שמניח את החמץ בארון סגור ומצניע את המפתח או

הלכות פסח סימן תלח תלט

י באר הגולה

ב פן קחבו שם
התוספות והז' וכן
קמב השו"ר א בעניא
שם בקמרא ולא
נפשטא, וקמב
רמב"ם פקדון ב
דצריך להורידו וכו'

(ד) צריך לחזור (ה) ולבדוק (ו) הפית אחר הכפר שהכניס, לפי (ו) שאין דרכו של (ז) עכבר לפרר, והנה פרוורין מעלמא אהו ולא מאותו כפר; אבל אם חינוק נכנס לבית בדוק וכפר בקירו ונכנס אחריו (ז) ומצא פרוורין, אינו צריך לחזור ולבדוק, (ח) שחזקתו שאכלו ואלו הפרורין שנפלו ממנו בשעת אכילה, (ט) שדרך החינוק לפרר. ביגש אומרים (י) שאם אין בפרורין כדי כל הכפר (י) צריך לחזור ולבדוק; (דינא עכבר נכנס ויצא השמיט הרב הואיל ולא שכיח); ב (יב) ביצית חמץ למעלה על הקורה, (יג) מחזיקין אותו להביא סלם להורידו מפני שפעמים יפל מהקורה, אבל אם הנה חמץ (יד) בבור אין מחזיקין אותו להעלותו, אלא (טו) מבטלו בלבד (טז) ודין:

תלט דין מי שבדק ולא מצא מספר כפרות שהניח, ובו ד' סעיפים:

א *תשעה צבורין של מצה ואחד של חמץ, (א) ובא עכבר (ב) ונטל ולא ידענו אם נטל חמץ או אם נטל מצה, ונכנס לבית בדוק, (ב) צריך לחזור ולבדוק (מיהו, אם הכפר קטן שכול העכבר לאכל, (ג) תלינן להקל שאכלו ואינו צריך לבדק) (טו), (ד) שפל (ז) הקבוצ, כמחצה על מחצה.

באר היטב

שאכלו, מ"א: (ה) ביצית חמץ. אבל פחות מביצית א"צ סלם להורידו וסגי בבטול, ח"י:
(ב) ונטל. דוקא שנטל בפנינו, עין י"ד סימן קי סעיף ג:
(ג) הקבוצ. ואם נתערבו הצבורים זה בזה, לא מקרי קבוצ:

באר הלכה

להחזיר וכו'. עין בפרי חדש שכתב דהמחבר וגם הג"ה לא מירי כי אם בסתמא, או שאמר המשפיר שהוא בדוק והשוחר שחק, אבל אם התנה השוכר עמו בהדיא עליונות שיהא בדוק הרי בטול מקח לכלי עלמא, ומה שכתב בגמ"ה שהוא מדברי הרב המגיד בשם הרמב"ם הואיל והתנה עמו בהדיא, לא דוקא קאמר, אלא רוצה לומר שהמשפיר אמר שהוא בדוק ומסתמא גם דעת השוכר היה באופן זה לשכור, והנה כן בזה לחדושי מהר"ם חלאו (שהנה מחלמירי הרשב"א) שכתב בהדיא כדבריו לדינא, אכן בפרוש דברי הרמב"ם שהעתיק הרב המגיד ראיתי בחדושי הרשב"א (שהעתיק שם גם-כן דברי הרמב"ם בארבה) שהרמב"ם מפרש הסוגיא בהתנה השוכר, ואפילו הכי לא הוי מחזיקי שנית, דאמרין דאין זה קפידא גמירא הואיל והוא מלתא דמצוה ולבסוף משלם לו, עין שם. שוב מצאנו במקור"חיים שכתב בפשיטות דהעקר לדינא כפרי חדש דאם התנה תנאי גמיר הוי בטול מקח, ועליבן צריך עיון לדינא:

(ה) אין לתלות שאכלו, דאין ספק מוציא מידי ודיא חמץ, וצריך לחזור ולבדוק אותו חדר שרצה שנכנס שם החינוק. ודוקא בתינוק שאין בו דעת, אבל בג'ש בו דעת, נאמן לומר שאכלו פלו' [מ"א]: (ח) שחזקתו שאכלו. ואפילו (ו) לא בטלו: (ט) שדרך החינוק לפרר. ולדעה זו אין נפקא-מנה בין אם היו רק מעט פרוורין, (י) בין אם היו כדי כל הכפר: (י) שאם אין בפרורין וכו'. דאי לא-כן תלישין שמא שרי החינוק: (יא) צריך לחזור ולבדוק. והעקר (כ) כעכבר ראשונה, (ט) אף אם לא בטל ויכר עבר חנוך, שאין יכול לבטל, יש להחזיר לחזור ולבדוק. כתב המקור"חיים, דעבור"ש שנכנס עם חמץ בבית הדוק, (י) אין צריך לחזור ולבדוק הבית, ודוקא בעכבר בתינוק חלישין, שדרךן להטמין, מה שאין בן עכבור"ש אין דרךן בכך, אלא או לאכלו או להוליכו לביתו: ב (יב) ביצית חמץ. משמע, אבל בפחות מביצית אין צריך סלם להורידו וסגי בבטול (ח"י), (יב) ויש מקפדקין בזה: (יג) מחזיקין אותו. אפילו נודע לו קדם זמן אסורו, דאז מהני בטול שלא יעבר בכל יצאה, אפילו הכי הצריכוהו נכנס להורידו ולבדוק, שמא יפל בתוך הפסח מן הקורה ויבוא לאכלו. וכל-שכן אם נודע לו לאחר זמן אסורו ולא בטל מקדם, ואז שוב לא מהני בטול, דבדאי צריך להורידו ולבדוק: (יד) בבור. אפילו אין בו מים. ואם דרכו (יז) להשתמש שם כל השנה, מחזיק להעלותו ולבדוק: (טו) מבטלו בלבד וכו'. ודוקא שפפל שם מאליה, דחשיבין לו כחמץ שנפל עליו מפלטה, (יג) אבל להטמין בידים על דעת שישאר שם עד אחר הפסח אסור, ואפילו בטול לא יועיל, אלא צריך להוציא ולבדוק ביד: (טז) ודין.

א (א) ובא עכבר ונטל וכו'. השעם, שפל קבוצ כמחצה על מחצה דמי. (א) ודוקא שנטל העכבר בפנינו מקום קביעות, דאי נטלו העכבר שלא בפנינו הוי דינו כאלו פרש שלא בפנינו, דאמרין 'כל דפריש, מרבא פריש': (ב) צריך לחזור ולבדוק. מדסתם המחבר משמע דאפילו כפר בשל החמץ, דהו הרי בדיקה מדבקין, אפילו הכי לא אמרין בזה ספקא דרבנן קללא; והשעם לזה, משום דתחלת תקנתם הנה בבדיקה על הפסח, לכן התמירו כספקו יותר משאר ספקות של דבריהם: (ג) תלינן להקל. דהרי ספק-ספקא: שמא נטל מצה, ואם תמצ' לומר חמץ, שמא אכלו, ואין צריך לחזור ולבדוק הבית אפילו אם צדק לא בטלו. ויש דעות באחרונים אם גם המחבר מודה לזה או לא, ולדינא יש לסמך על הכרעת הרמ"א, ובפרטות כשבטלו [ח"י]. ועין בפרי-מגדים שכתב, דלכתחלה בודאי מהנכון שיבטל ולא לסמך על ספק-ספקא לבד: (ד) שפל קבוצ וכו'. ואם נתערבו הצבורים זה בזה (ג) תו לא מקרי קבוצ, כיון שאינו עומד החמץ

שער הצינן

(ג) וכן קתבו המקור"חיים והגר"ז, דלא כחז"ני: (ד) ב"ח ומגן-אברהם בשם רוקח: (ה) ט"ז: (ו) אחרונים: (ז) בן קמב הביא יוסף במסכתא: (ח) אליה ובה בשם נחלת-צבי ופרי חדש: (ט) הגר"ז: (י) והשיג על הש"י שכתב בהפסד: (יא) עין פרי-מגדים ושלחן-צדק הגר"ז. ומהשלחן-צדק אין ראיה, דאפשר דמשום סיפא נקט: (יב) הגר"ז ופשוט: (יג) אחרונים: (יד) ודוקא כשלא בטל חמץ מקדם, אבל אם בטל בנזופו כנהוג מהני אף לזה, אף דאי לא ידע מזה [ט"ז]: (טז) מגן-אברהם ושי"א: (ז) בן משמע בלבדש וכ"כ שי"א: (ג) מגן-אברהם ושי"א:

הלכות פסח סימן תלט תמ

(ה) ואם פרש הפקר ממקום קביעתו ונטלו העקב ממש, אין צריך לחזור ולבדק, דכל דפריש (ו) מרבא פריש: ב' כשני צבורין אחד של חמץ ואחד של מצה, ושני בתים אחד דודק ואחד שאינו דודק, ובאו שני עקברים, זה נטל חמץ וזה נטל מצה, (ז) ואין ידוע לאיזה בית נכנס זה שנטל החמץ; וכן שני בתים דודקים וצבור אחד של חמץ, ובא עקבר ונטל (ח) ואין ידוע לאיזה בית נכנס, או שידע שנטל לאחד מהם ונכנס אחריו (ט) ובדק ולא מצא פלוס, (י) או שידק קצת מהבית ומצא בכר, (יז) אינו צריך לחזור ולבדק. (כ) הם דברי הרמב"ם, (יא) אבל מסקנת הפוסקים אינו כן: ג' הניח תשעה פסות חמץ ומצא עשרה, (יב) צריך לבדק אחר כל התשעה, 'וכן אם הניח עשרה ומצא תשעה, צריך לבדק אחר כל העשרה, שאנו אומרים (יג) מה שהניח נטל ואלו אחרים הם. (יד) הניח אומרים דהני מלי (טו) בקשורים יחד, אבל אם אינם קשורים יחד (טז) אין צריך לבדק (יז) אלא אחר (ט) האחד: ד' [*] 'הניח חמץ בזוית זו ומצאו בזוית אחרת, (יח) צריך לחזור ולבדק:

תמ דין חמצו של אינו יהודי שהפקדו אצל ישראלי, ובו ד' סעיפים:

א' אינו יהודי שהפקיד חמצו אצל ישראלי, (א) אם הוא (ב) חובב באחריותו מגנבה ואבדה, בין

באר היטב

(א) מרבא. ומ"מ אין לאכלו בפסח, ח"י: (ד) א"צ. ומירי בשבט, ב"ח, מ"א, ח"י: (ה) האחד. ובהניח ט' ומצא י' צריך לבדק אחר פלוס:

משנה ברורה

לבשל ואין צריך לחזור ולבדק: (יא) אבל מסקנת הפוסקים אינו כן. לפי מה שנתבאר לעיל, אין הרמב"ם חולק אלא על דין זה האחרון ועל דין דצבור אחד של חמץ ואין ידוע לאיזה בית נכנס: ג' (יב) צריך לבדק וכו'. דאמרין נמי אחרני, שאיש אחר ביכאם פאן, בין שאין מפרין, והנה תשעה שהניח. תולדות גורום, וצריך לבדק אחריהם (יד) ואפלו בשל מקדם: (יג) מה שהניח נטל וכו'. ג' זה (טו) אפלו בשל מקדם: (יד) וילש אומרים. אסיפא (טז) קאי: (טז) בקשורים יחד. ונודא מי שלקחם לקחם פלוס, ושפא קטנים או עקבר ונחלדה לקחום וצריך לבדק אחריהם והני אחרני ניהו: (טז) אין צריך לבדק וכו'. וכן פסקו האחרונים: (יז) אלא אחר האחד. דאמרין שרק אחד נטל והאחרים נשארו במקומן. (יז) ונראה דאין להקל בזה אלא כשבטל או שיש שהות עדין לבשל. ובהניח תשעה ומצא עשרה, (יח) אין נפקא מנה בין שהניח התשעה מקשר ומצא עתה עשרה מקשרין או שהניח נפרדין ומצא אחד נוסף עליהן, בכל גוני צריך לבדק עתה אחר כל התשעה שהניח: ד' (יח) צריך לחזור ולבדק, את הבית פלו, (יט) ושפא חמץ אחר הוא, והראשון נטל קטן או עקבר והניחו במקום אחר. (כ) והאחרונים הקדימו, דאם כבר בשל או שיש עדין שהות לבטלו אין צריך לחזור ולבדק, דכיון שהבדיקה היא מדברי סופרים תלינן להקל שנהו החמץ שהניח:

א' (א) אם הוא וכו'. דכתיב "שאר לא ימצא בבתיכם", משמע אפלו השאור אינו שלו לגמרי גם כן אסור מן התורה, מיהו, על-פל פנים מירי בשקבל עליו אחריות, ואחשבה קרא כשלו על ידי זה, דבפקדון בעלמא שלא באחריות ליכא אסורא להשהות, מדכתיב קרא אחרניא "לא יראה לך", וירשנין: שלף אי אמה רואה אבל אמה רואה של אחרים: (ב) חובב באחריותו וכו'. מירי (ב) שקבל עליו אחריות

שערי תשובה

[*] הניח חמץ וכו'. ועין ביראפנים מ"ש בזה מדברי אא"ו בבכור-שור ותאבן-עורו. ועמה מצאית ברמב"ם שהשיג גמ"ס על אבן-עזר.

בפני עצמו: (ה) ואם פרש הפקר וכו'. ונראה (ד) כשלא פרש לפנינו: (ו) מרבא פריש. ומכל מקום אין לסמוך על זה רק לענין שאין צריך לחזור ולבדק הבית אפלו לא בשל, אבל לא שיהא מתר מחמת זה לאכל בפסח, דלענין אכילה לא אולין בחר לא בשל בחמץ, וכן פתח בחק' יוסף: ב' (ז) ואין ידוע וכו'. זה שנטל החמץ. מירי (ה) כשבטל, ואם כן אינו אלא ספקא דרבנן, לכן אינו צריך לחזור ולבדק, כדמסיים. ולפי דעת רמ"א לעיל בסעיף א' בהגה"ה שהעתיק דעת הטור, (ו) הוא הדין בענינו דאם הפקר קטן שיכול העקב לאכלו, אף אם לא בשל גם כן אין צריך לחזור ולבדק: (ח) ואין ידוע לאיזה בית נכנס. ואפלו (ו) אם באו שניהם לשאל בבת אחת, אמרין לכל אחד דאינו צריך לחזור ולבדק, והמקמין לכל אחד אתוקתו שהיה בדוק, (ח) ומירי כשבטל דאינו אלא ספקא דרבנן, ועל זה מסיים הרמ"א בסמוך דמסקנת הפוסקים אינו כן, דאפלו בטול לא מהני אלא כשבאו לשאל בזה אחר זה ולא בבת אחת, דכיון דברואי נכנס החמץ לבית אחד מהם, (ט) אי אפשר להתייר בבת אחת אלא צריך לחזור ולבדק: (ט) ובדק ולא מצא פלוס. וסלקא דיעךד (י) שצריך לחפש במה פועלים שפא ימצאנו. ויען בטור דנה הוא אפלו בלא בשל, והנינו דתלינן שהעקב אכלו: (י) או שידק וכו' ומצא בכר וכו'. רוצה לומר, ולא אמרין דנה הפקר אפשר שהוא אחר וצריך לבדק כל הבית. (יא) ודעה זו אינה מחלקת בין בשל ללא בשל, דבכל גוני תלינן להקל. והטור חולק וסבירא לה, דלא מקלינן לומר שנהו הפקר שהכניס העקב אלא כבשל שהוא ספקא דרבנן, אבל בלא בשל (יב) צריך לבדק כל הבית דוקא, ונהו נקלל במה שסיים הרמ"א 'אבל מסקנת הפוסקים אינו כן'. ודע, דכל מה שכתבנו בסעיף זה דלא מקלינן אלא כשבטל, (יג) אם הוא עדין קדם שש שעות, אף שלא בשל עדין יכול

א' בריתא ויגמרא פסחים ה'

שער הציור

(ד) פרי תושט: (ה) גמרא: (ו) דין פתח הטור בהקדא גם בענינו: (ז) פון כתבו הפוסקים בדעת הרמב"ם מדיחם בזה. ומה שמוכח בגמרא לכאורה הפוך מזה, פרץ במשנה לקול, והצמיח הגר"א, דהוא על-פי סוגיא דכתובת כ"ז, עין שם: (ח) מגן אברהם וט"ו, וכן כתב במשנה למלך: (ט) ואם הפקר קטן שאפשר העקב לאכלו, עין בבית יוסף (בדרכי-שם) ובהנחות מהר"ם: (י) ב"ח בשם מהרש"ל: (יא) פון מוכח במגיד' משנה וכן כתב בבאור הגר"א משום דפסק רבי. ומה שכתב מהגן אברהם בסעיף קטן ה דמירי בשבט, כבר השיגו בחדושי רבי עקיבא איגר: ויש לומר דאין פגת מהגן אברהם על פרט האחרון, אלא על שני דינים הראשונים שבסעיף זה: (יב) שפסק ברוב שמעון פון גמליאל לא כרבי, וכן הוא דעת הר"ף בפרק הנזקין בשם גאון דפסקין פניה נדר רבי: (יג) מגן אברהם: (יד) (טו) טור, ותעמיקו באלה רבה. ואף שהנדה פתח דוקא בלא בשל, דחו דבריו הראב"ד בהשגות וכן מהר"ם חלאון בחדושי, וכן נראה מסוגיא דביצה דף י' דשם מירי לענין דרבנן: (טז) פון נראה מהטור ויבשל, וכן כתבו מהגן אברהם ואלה רבה. ואף דמהתוספות משמע דאף בבית תשעה ומצא עשרה, דוקא בקשורים, אבל בשאין קשורים לא אמרין דאחרני ניהו אלא דאחד הוסיף עליהן, ודבריהם מצאמי גם בחדושי מהר"ם חלאון, נקטו האחרונים להחמיר מהטור, וכן משמע מהר"א שהביאו השלטי-גבורים, ובפרט דלדעה ראשונה אין לחלוק כלל בין קשורים לאינם קשורים, על-פון אין להקל בזה: (יז) וכן כתב הגר"י: (יח) מגן אברהם ואלה רבה וקמדי' משה, וכן נראה לי: (יט) ולדעת הטור דוקא בכר גדול, אבל בקטן תלינן שאף שנה החמץ אחר הוא, יש לומר דמיני הראשון העקב אכלו ומה שפסקא (מהר"ם חלאון: (כ) לבשל ואלה רבה דעת הטור, ובבאור הגר"א פתח דאף הרמב"ם מודה לטור בשבטל: (כ) חזק יעקב ומקור-חיים ורבי עקיבא איגר, וכן כתב הגר"א בבאורו. ועין בחדושי רמב"ם ובמהר"ם חלאון. ובחדושי רבי עקיבא איגר מצד דאפשר לענין פשיעה סגי בקבלה בעלמא

הלכות פסח סימן תלט תמ

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק ו]

דלענין אכילה לא אולנין בתר רבא בחמץ, וכן קמח בקייסוף⁴.

4 שם (ס"ק ה) כתב, שאף על פי שהתוס' (פסחים ט, ב ד"ה היינו) פירשו שהנדרן בגמרא (שם) הוא לענין היתר אכילה, מ"מ להלכה נוקטים שהנדרן הוא לענין חיוב בדיקה בלבד, וכמו שפירש רש"י שם (ד"ה ואתא).

[משנב ס"ק ז]

מירי קשקשלו, ואם-כן אינו אלא ספקא דרבנן, לכן אינו צריך לזהר ולבדק, קדמסיים⁶.

5 ואף על פי שלענין ט' צבורין של מצה ואחד של חמץ, ובא עכבר ונטל אחד מהם, החמירו להצריך בדיקה מספק גם כשביטל את החמץ, אף על גב שבאופן זה אין אלא ספק דרבנן, וכפי שביאר לעיל (ס"ק ב) שאף עיקר תקנת הבדיקה לא היה אלא מחמת הספק, ביאר הט"ז (ס"ק ג) שדוקא באופן של ט' צבורים וכו', שבודאי נעשה לפנינו שינוי בבית הברוק על ידי כניסת העכבר אליו, אלא שספק מה החתיכה שאיתה הוא נכנס [חמץ או מצה], בזה אין מקילים אף בספק דרבנן, מה שאין כן כאן שהספק הוא בשינוי עצמו, שהרי הספק הוא לאיזה בית נכנס העכבר עם החמץ, לפיכך מקילים בזה בספק דרבנן. והשו"ע הרכ (ס"ד) כתב לבאר באופן אחר, שכל זה כשהאיסור הוא מחמת חומרת דין 'קבוע', שכיון שהתורה החמירה בו שלא לילך אחר הרוב, גם חז"ל לא הקילו בו בספק, מה שאין כן בשאר ספיקות שאינם באופן של 'קבוע', לא החמירו חז"ל בדבר.

[שעה"צ ס"ק ז]

תרי קמשה ללך, וקמחיקו תנא, דהוא על-פי סוגיא דתבנות כ"ז, עין שם⁶.

6 שם (כתובות כו, א) מבואר, שיש חילוק בין דין 'שני שבילין', שאם באו לשאול בבת אחת מטמאים את שניהם, ובין עיר שכבשוה נכרים, שכשיש מחבואה להסתר בתוכה, אפילו אם אין במחבואה זו מקום אלא לאשה אחת, אין נשות כהני העיר נאסרות, אף על פי שנחשב הדבר כבאו להשאל בבת אחת. ובטעם הדבר אמרו שם, שבשני שבילים יש ודאי טומאה, ואם נקל לשניהם מחמת דין 'ספק טומאה ברשות הרבים להקל' יראה הדבר כשקר, מה שאין כן בעיר שכבשוה נכרים, שיש ספק האם אפילו אחת מהם נאסרה, לפיכך גם אם נתיר את כולן לא יראה הדבר כשקר, ולכן העמידו חז"ל את דבריהם על דין תורה לתלות כל אחת מן הנשים כאילו היתה במחבואה ולא נאסרה.

ומטעם זה כתב המשנה למלך (פ"ב הל' חמץ ומצה ה"א), שבספק של עכבר שאין ידוע לאיזה משני בתים נכנס, יש להקל לשניהם גם כששאלו בבת אחת, כיון שיש צד שאכן שניהם מותרים, כגון שהעכברים אכלוהו [שאפילו אם הככר גדול, יתכן שהודמנו לשם כמה עכברים ואכלוהו], ולפיכך אין זה נראה כשקר.

[שעה"צ ס"ק ז]

ואם תפוק קטן שאפשר העקב לאכלו, עין בבית-יוסף⁷ ובדקדוקי⁸ ובהנהגות מקנה"ח⁹.

7 שם הסתפק בדבר, וכתב שיתכן שהספק שמא אכל העכבר את כל הככר אינו אלא ספק רחוק, ואינו מצטרף לספק ספיקא אלא

באופן המבואר בשו"ע לעיל (ס"א), שהספק הראשון הוא ספק חמץ ספק מצה, שספק חשוב הוא, ועוד שדין 'קבוע' הוא חידוש, מה שאין כן בעכבר שנטל חתיכת חמץ ואין ידוע לאיזה בית נכנס, שאין זה ספק חשוב, ואף אינו חידוש, לפיכך אין הספק שמא אכל העכבר את כל הככר מצטרף אליו לספק ספיקא.

8 שם (אות ב) התבאר, שאם באו לשאול בבת אחת, אסור גם בככר קטן, ואפילו בביטלו [ונבאו לשאול בזה אחר זה, גם בככר קטן אינו מותר אלא בביטל את החמץ].

9 שם (ס"ק א) כתב, שכשהככר קטן, גם בבאו לשאול בבת אחת תולים להקל, כשביטל את החמץ. [ונבאו לשאול בזה אחר זה, בככר קטן מותר גם כשלא ביטל את החמץ].

[משנב ס"ק ט]

ועין בטור ד"ה הוא אפלו בלא בשל, ונהניו דתליין שהעקב אכל¹⁰.

10 אמנם לעיל (סי' תלד ס"ק ג) כתב, שאם גרר העכבר חמץ לתוך הבית, ובדק אחר החמץ ולא מצאו, צריך לבטל את החמץ פעם נוספת (הערת שונה הלכות ס"ד).

[משנב ס"ק יג]

מה שהניח נטל וכו'¹¹.

11 ולענין ברכה בבדיקה זו, כתב לעיל (סי' תלד ס"ק ג) שאינו חוזר ומברך.

סימן תמ

דין חמצו של אינו-יהודי שהפקדו אצל ישראל

[משנב ס"ק ב]

ת"ב באחריותו וכו'¹.

1 וכשהישראל אינו מקבל על עצמו לשמור את החמץ בפועל, אלא רק לשלם לנכרי אם ינוק החמץ, דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ו ס"א) שאינו חייב לבער את החמץ, משום שקבלת אחריות המחייבת בביעור היא רק כשקיבל על עצמו לשמור את החמץ בפועל [ולכן בחמץ של נכרי המבטח בחברת ביטוח של יהודי, ודאי שאין חובת ביעור על בעלי חברת הביטוח]. והוסיף (שם דבר הלכה אות א), שגם כשדין המלכות שכל שומר מתחייב באחריות, שבאופן זה מבואר במשנ"ב להלן (ס"ק זה) שגם בלא שעשה קנין עם המפקיד חייב השומר בביעור החמץ, אין הדברים אמורים אלא כשהישראל שומר בפועל, אולם אם מתחילה גמר בליבו שלא לשמור כלל אלא לשלם לנכרי אם ינוק החמץ, אינו חייב לבערו.

ואף לענין נכרי אלים שבמקרה שיאבד הפקדון יכפה את היהודי לשלם לו גם כשלא קיבל עליו אחריות [שמובא בשו"ע להלן] שיש אומרים שגם במקרה כזה חייב הישראל בביעור החמץ, דעת הגרש"ז אויערבך (שם במלואים 'בדין קבלת אחריות על חמצו של גוי' אות ג, ובהנהגות ביצחק יקרא כאן) שאם יגמור הישראל בליבו שלא לשמור על הפקדון כלל ולא איכפת לו אם יאבד ויחייבוהו לשלם, אינו עובר על 'בל יראה'.